

JAK ZAPLANOWAĆ WPROWADZENIE POLITYKI NA RZECZ EDUKACJI WŁĄCZAJĄCEJ

Próba rozpoznania szans i zagrożeń związanych z opracowaniem zestawu wskaźników

Projekt *Jak zaplanować wprowadzenie polityki na rzecz edukacji włączającej* – MIPIE (skrót z. j. ang.), w który zaangażowanych było 60 ekspertów z 27 krajów europejskich, pozwolił zidentyfikować szereg kluczowych zagadnień, na których opierać się będą dalsze prace na tym polu. Niniejsza publikacja podsumowuje wyniki tego projektu, skupiając się właśnie na wspomnianych kluczowych zagadnieniach.

Na postępy w planowaniu procesu wprowadzania polityki na rzecz edukacji włączającej wpływ mają różne czynniki.

- We wszystkich krajach motorem zmian w kierunku edukacji włączającej są następujące kluczowe dokumenty: *Konwencja praw osób niepełnosprawnych ONZ (UNCPRD, 2006)*, a także *Europejska Strategia wobec niepełnosprawności 2020 (European Disability Strategy 2020)* oraz Cel strategiczny ET 2020 dotyczący równego dostępu do edukacji. Wszystkie te międzynarodowe inicjatywy wymagają systematycznego zbierania danych świadczących o stosowaniu się poszczególnych państw do konkretnych zapisów oraz realizacji celów edukacji włączającej.
- W powszechnym przekonaniu wprowadzanie rozwiązań systemowych opartych na faktach ma zasadnicze znaczenie dla długoterminowego rozwoju włączających systemów edukacji. Władze oświatowe, eksperci z zakresu przetwarzania informacji oraz badacze rozumieją, że proces zbierania danych na poziomie krajowym należy zorganizować tak, by z jednej strony spełniał wymogi wytycznych międzynarodowych, z drugiej zaś – stanowił część zintegrowanego systemu wzmacniającego synergię wysiłków podejmowanych na szczeblu międzynarodowym i krajowym. Choć jednak panuje zgoda co do tego, że dane takie są potrzebne, nie ma już takiej jasności w odniesieniu do sposobów i procedur ich pozyskiwania i analizowania.
- Wszystkie organizacje operujące na szczeblu europejskim powinny ze sobą współpracować i stale wymieniać się informacjami, tak aby zjednoczyć podejmowane wysiłki i możliwie najlepiej wspierać działania podejmowane na szczeblu krajowym.
- Władze odpowiedzialne za kształtowanie polityki oświatowej powinny mieć szeroki dostęp do wyczerpujących informacji, a organizacje na poziomie europejskim i krajowym powinny stosować zróżnicowane i wzajemnie się uzupełniające metody pozyskiwania danych.

Wszystkie kraje zgadzają się co do tego, że planowanie wdrożenia polityki na rzecz edukacji włączającej jest zadaniem wysoce złożonym. Konkretnie propozycje, jakie wyłoniły się z prac nad projektem, mogą stać się punktem wyjścia dla bardziej szczegółowych, długofalowych badań nad pozyskiwaniem danych ilościowych i jakościowych. Dane te powinny stanowić dopełnienie podejmowanych obecnie na poziomie europejskim inicjatywy na tym polu, w szczególności badań Eurostatu dotyczących edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami, jak również działań prowadzonych na szczeblach krajowych.

Wyróżnić można szereg szczegółowych zagadnień, które należałoby w przyszłości uwzględnić w procesie zbierania danych na poziomie europejskim i krajowym. Zagadnieniom tym, a także działaniom, jakie powinny im towarzyszyć, poświęcone zostały kolejne akapity.

Obecnie stosowane, skuteczne wskaźniki ilościowe dotyczące poziomu uczestnictwa w systemie kształcenia

Informacje dostępne na poziomie poszczególnych krajów potwierdzają, iż możliwe jest wypracowanie wskaźnika dotyczącego poziomu uczestnictwa uczniów w wieku szkolnym w powszechnym systemie edukacji – wskaźnik ten dawałby się zastosować w procesie pozyskiwania danych zarówno na poziomie europejskim, jak krajowym. Stosowany obecnie wskaźnik, odnoszący się do istniejących danych, koncentruje się na *udziale procentowym uczniów z SPE, pobierających naukę w oddzielnych (specjalnych) placówkach, w pełnej puli uczniów*. Definicja robocza kształcenia w placówkach wydzielonych z systemu szkół rejonowych, uzgodniona przez kraje członkowskie Europejskiej Agencji Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami, określa je jako sytuację, w której uczeń zostaje zakwalifikowany w danym kraju do kategorii uczniów z SPE oraz pobiera naukę w ramach oddzielnych zajęć bądź też w ramach szkoły specjalnej przez większość czasu – 80% i więcej – spędzanego w szkole.

Badania prowadzone w ramach projektu MIPIE sugerują, iż dane na temat uczniów z SPE kształconych w placówkach wydzielonych z systemu szkół rejonowych w poszczególnych krajach daje się obecnie w sposób miarodajny porównywać. Owe ilościowe dane stosować można przy analizie szczegółowych trendów uwidaczniających się w dziedzinie świadczeń edukacyjnych oraz przekształceń systemów szkolnictwa w kierunku modelu edukacji włączającej.

Potencjalną użyteczność wszelkich danych dotyczących poziomu uczestnictwa w systemie edukacji można by jednak w sposób istotny zwiększyć poprzez włączenie ich w system pozyskiwania danych na poziomie klasy oraz/lub poszczególnych uczniów. Widać wyraźnie, iż wskaźniki ukierunkowane bardziej precyzyjnie na praktyczne aspekty polityki edukacyjnej nie tylko mogłyby być w sposób bardziej miarodajny porównywane – zarówno w analizach dotyczących sytuacji w poszczególnych krajach, jak i przy sporządzaniu bardziej złożonych zestawień, wykorzystujących dane pochodzące z jednego kraju – ale i koncentrowałyby się na poziomie uczestnictwa w placówkach włączających, a nie w systemie szkół specjalnych.

Zgodnie z argumentami dotyczącymi poszanowania praw oraz zasad równości wszystkich uczniów korzystających ze świadczeń edukacyjnych, planowane na przyszłość procedury pozyskiwania danych na temat poszczególnych systemów edukacji powinny się stosować do idei edukacji włączającej jako rozwiązania obejmującego wszystkich uczniów.

Analizując dane, które mogłyby być w ten sposób pozyskiwane w poszczególnych krajach, można by wykorzystać praktyczny wskaźnik, określający *procentowy udział uczniów pobierających naukę w szkołach rejonowych razem ze swoimi rówieśnikami przez co najmniej 80% czasu spędzanego w szkole w pełnej puli uczniów z danego przedziału wiekowego (np. 9-cioletków, czy też 14-stoletków)*. Dane takie mogłyby być gromadzone przez wszystkie kraje w oparciu o uzgodnioną wcześniej metodologię: obejmowałyby wszystkich uczniów z danego przedziału wiekowego, bądź też jedynie reprezentatywną próbę statystyczną.

Wskaźnik taki posiada cały wachlarz potencjalnych zalet: dostarcza szeregu informacji mogących zweryfikować dane gromadzone na poziomie krajowym i regionalnym oraz dotyczy wszystkich uczniów (nie tylko uczniów z SPE), przez co uwypukla ideę edukacji włączającej, a nie izolowania od siebie określonych grup uczniów.

Na podstawie wyników projektu MIPIE można przyjąć, iż procedura pozyskiwania danych ilościowych w oparciu o zaproponowany wskaźnik daje dużą gwarancję skuteczności i potencjalnej użyteczności; dałoby się ją także w najbliższej przyszłości na szczeblu europejskim.

Monitoring skuteczności funkcjonowania systemów edukacji włączającej

Dane, które obrazują skuteczność funkcjonowania systemów edukacji włączającej, dotyczą szeregu dziedzin: procedur wstępnego oceniania, ustawicznego zaangażowania uczniów i ich rodzin w całokształt procesu edukacyjnego, skuteczności placówek szkolnych w przezwyciężaniu barier i tworzeniu warunków dla pozytywnych doświadczeń edukacyjnych wszystkich uczniów.

Na poziomie krajowym dane te powinny:

- ułatwiać planowanie, a także monitorowanie wykorzystania zasobów oraz pracy personelu;
- określać skuteczność systemu szkolenia nauczycieli;
- oceniać efektywność kosztów poniesionych w związku z funkcjonowaniem systemu edukacji.

Na poziomie szkoły pozyskane dane powinny:

- dostarczać istotne informacje wspierające nauczycieli oraz personel szkolny w planowaniu oraz wdrażaniu odpowiednich narzędzi i środków wspomagania uczniów;
- dawać jasne wskazówki na temat sposobów umożliwiania rodzicom i uczniom pełnego uczestnictwa w procesie edukacji.

Badanie wydajności systemów edukacji włączającej wskazuje na relację pomiędzy sytuacją wyjściową, a efektywnością nakładów ponoszonych w związku z funkcjonowaniem owych systemów, z uwzględnieniem szczegółowej struktury alokacji środków.

Proces edukacyjny analizować należy w odniesieniu do czterech kluczowych kwestii oraz odpowiadających im danych opisowych:

- 1 - otwartości na różnorodność, potwierdzonej w szczegółowych danych dotyczących przyjmowania do szkół uczniów pochodzących z różnych grup społecznych;
- 2 - jakości nauczania, potwierdzonej w szczegółowych danych dotyczących uzyskiwanych przez uczniów ocen;
- 3 - jakości wspomagania uczniów, potwierdzonej w danych dotyczących sporządzanych przez szkoły planów i strategii;
- 4 - skuteczności nauczycieli, potwierdzonej w danych dotyczących procesu nauczania.

Plan działań w zakresie pozyskiwania danych na poziomie europejskim

Po zapoznaniu się z propozycjami sformułowanymi w ramach projektu MIPIE można wypracować wstępny plan działań dotyczących udoskonalenia procedur pozyskiwania danych na poziomie europejskim. Opiera się on na założeniu szczególnego rodzaju synergii, będącej rezultatem wysiłków podejmowanych na szczeblu europejskim, jak również na poziomie poszczególnych krajów. Gromadzenie danych na poziomie europejskim wymaga przyjęcia szeroko zakrojonej strategii, obejmującej działania o krótkim, średnim i długim terminie realizacji.

W horyzoncie zadań krótkoterminowych jawi się potrzeba oparcia strategii pozyskiwania danych na aktualnych rezultatach badań nad procedurą gromadzenia danych dotyczących edukacji włączającej, przeprowadzonych przez Eurostat. Należy szczegółowo zbadać, jakie dane już zostały zgromadzone, poprzez poddanie szczegółowej analizie istniejących baz danych.

W ramach zadań średnioterminowych, strategia pozyskiwania danych na poziomie europejskim powinna zostać ukierunkowana na wdrożenie artykułu 24 UNCRPD, szczegółowe zbadanie, jakie kluczowe informacje i dane mogą okazać się niezbędne oraz stwierdzenie, czy dane takie istnieją, a także wyjaśnienie, jakie działania należy przedsięwziąć w celu pozyskania dodatkowych danych, jeśli będą one wymagane.

W perspektywie długoterminowej, strategia pozyskiwania danych powinna zostać ukształtowana w zgodzie ze szczegółowym planem działań uzgodnionym w ramach ścisłej współpracy między wszystkimi krajami. Eksperti uczestniczący w projekcie MIPIE zalecali wypracowanie kompleksowych rozstrzygnięć dotyczących gromadzenia danych, obejmujących konkretne pojęcia, definicje oraz metody, które mogłyby zostać wprowadzone na szczeblu krajowym jako swoiste „minimum” określające procedurę pozyskiwania danych na szczeblu krajowym.

Powyższy plan działań powinien opierać się na założeniu, iż edukacja włączająca stanowi szczególnego rodzaju imperatyw jakości procesu nauczania. Plan ten ma zapewnić poszczególnym krajom możliwość dokonywania szczegółowych ocen – zarówno w kategoriach jakościowych, jak i ilościowych – skuteczności polityki promującej edukację włączającą oraz jakości praktyk edukacyjnych związanych z ideą edukacji włączającej poprzez monitorowanie przestrzegania praw uczniów oraz respektowania zasad równości.

W celu wdrożenia niniejszego europejskiego planu działań poszczególne kraje członkowskie powinny osiągnąć porozumienie w czterech obszarach, istotnych dla wsparcia przedsięwzięcia na poziomie europejskim. Należy:

- przedstawić na poziomie krajowym i międzynarodowym stosowny materiał badawczy, potwierdzający słuszność realizowanych zamierzeń;
- zidentyfikować dostępne źródła najbardziej przekonujących danych oraz zakres informacji, które należy jeszcze pozyskać;
- określić spójne procedury i mechanizmy gromadzenia danych na poziomie europejskim i krajowym;
- rozstrzygnąć kwestie związane z porównywalnością danych.

Na poziomie krajowym potrzebna jest koordynacja działań wszystkich kluczowych interesariuszy. Jeśli całościowe zestawienie danych na temat danego kraju ma w sposób miarodajny odzwierciedlać rzeczywiste praktyki edukacyjne, owa koordynacja działań powinna być oparta na przejrzystym ujęciu celów związanych z gromadzeniem danych na wszystkich poziomach – krajowym, regionalnym, szkolnym oraz klasowym.

Wszelkie procedury pozyskiwania danych na poziomie europejskim muszą w sposób jednoznaczny opierać się na istniejących procedurach gromadzenia danych na poziomie krajowym, jak również być bezpośrednio skoordynowane z dokumentami ET 2020 oraz innymi strategicznymi opracowaniami w tej materii. Należy je budować w oparciu o systemy pozyskiwania danych wypracowane przez UNESCO, Eurostat oraz OECD (UOE), jak również systemy wykorzystywane przez Agencję i inne instytucje międzynarodowe.

Działania, które zostaną w przyszłości podjęte na poziomie europejskim, powinny motywować wszystkich interesariuszy do bliskiej współpracy, w tym ścisłego uzgadniania procedur gromadzenia i przetwarzania danych. Synergia konieczna do systematycznego wdrożenia polityki promującej edukację włączającą wymaga rozpisania niezbędnych dla powodzenia takiego przedsięwzięcia zadań w ramach uzgodnionej przez wszystkich uczestników tego procesu platformy współpracy, umożliwiającej im gromadzenie danych na poziomie europejskim, skuteczną współpracę, dzielenie się wiedzą i umiejętnościami oraz określanie wspólnych celów. Tego typu platforma – mogąca powstać w oparciu o działalność Agencji – miałaby na celu wsparcie działań innych europejskich interesariuszy aktywnych na tym polu, jak również procesu gromadzenia danych dotyczących edukacji włączającej w poszczególnych krajach.

Bibliografia

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*. (Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. *Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier*) Com(2010) 636 Final

Council Conclusions of 12 May 2009 on a Strategic Framework For European Cooperation In Education and Training (ET 2020) (Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie *Strategicznych ram Europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”)* (Official Journal C 119 Of 28.5.2009)

United Nations (ONZ) (2006) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Konwencja praw osób niepełnosprawnych)*, New York: United Nations. Wersja elektroniczna dostępna pod adresem: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

World Health Organisation (Światowa Organizacja Zdrowia) (2011) *World Report on Disability (Światowy raport o niepełnosprawności)*. Geneva: Switzerland. WHO

Niniejszy dokument stanowi podsumowanie kluczowych rezultatów projektu MIPIE. Pełna wersja raportu dotyczącego projektu *Jak zaplanować wprowadzanie polityki na rzecz edukacji włączającej. Próba zdefiniowania szans i zagrożeń związanych z opracowaniem zestawu wskaźników* (2011) jest dostępna na stronie: <https://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

Egzemplarze drukowane udostępniane są na życzenie osób zainteresowanych za pośrednictwem sekretariatu Agencji: secretariat@european-agency.org

Projekt MIPIE

Rosną oczekiwania wobec podmiotów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki oświatowej, by wykazały, w jaki sposób konkretne rozwiązania przekładają się na rozwój bardziej włączającego systemu edukacji. Z oczekiwań tych rodzi się potrzeba dalszego usystematyzowania procesu gromadzenia danych jakościowych i ilościowych, które pozwolą odpowiedzieć na kluczowe pytania, a w dłuższej perspektywie służyć będą do planowania dalszych posunięć w obrębie poszczególnych państw oraz do przeprowadzania badań porównawczych pomiędzy państwami w zakresie dokonanych zmian.

Jak zaplanować wprowadzenie polityki na rzecz edukacji włączającej (MIPIE) to nazwa projektu przeprowadzonego przez Europejską Agencję Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami przy wsparciu funduszy z programu Wspólnoty Europejskiej LLP Comenius zgodnie z umową numer: 510817-2010-LLP-DK-COMENIUS-CAM. Projekt MIPIE trwał 1 rok, a w jego realizację zaangażowanych było ponad 60 ekspertów z 27 krajów. Były to:

Austria, Belgia (wspólnoty: flamandzko- i francuskojęzyczna), Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Litwa, Łotwa, Luksemburg, Malta, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Węgry, Włochy, Wielka Brytania (Anglia, Szkocja i Walia).

Nadrzędnym celem projektu było wypracowanie – w oparciu o prowadzone obecnie działania na szczeblu europejskim oraz w poszczególnych państwach – zarysu rekomendacji, na których w przyszłości mógłby się oprzeć proces zbierania danych ogólnoeuropejskich i krajowych służący planowaniu wprowadzania polityki oświatowej na rzecz edukacji włączającej.

W sposób szczególny współpracujący w ramach projektu przedstawiciele władz i instytucji oświatowych z 27 państw skoncentrowali się na następujących zadaniach:

- wskazaniu, wraz z uzasadnieniem, zestawu informacji, które powinny być dostępne dla instytucji kształtujących politykę oświatową;
- wykazaniu, jakie informacje są już dostępne;
- identyfikacji istotnych braków w obecnie dostępnych danych;
- opracowaniu szczegółowej propozycji w zakresie gromadzenia niezbędnych danych służących procesowi planowania na poziomie krajowym oraz przeprowadzania analiz porównawczych na szczeblu europejskim.

W ramach realizacji projektu odbyły się dwie konferencje; pierwsza miała miejsce w Brukseli w grudniu 2010 r., druga zaś – w Budapeszcie w marcu 2011r. Współgospodarzami obu wydarzeń były Ministerstwa Edukacji krajów goszczących. Każda z konferencji służyła realizacji jasno określonych zadań związanych z opracowaniem ostatecznych wyników projektu, w tym – rekomendacji końcowych.

Pełna wersja raportu końcowego projektu, raporty pokonferencyjne, pełne zestawienie funkcjonujących obecnie krajowych systemów zbierania informacji, a także wszystkie materiały wynikłe z prac nad projektem, dostępne są pod następującym adresem internetowym:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

© European Agency for Development in Special Needs Education 2011

Ten projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Niniejszy dokument odzwierciedla jedynie stanowisko jego autorów, a Komisja nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania zawartych w nim informacji.